

ANNA ΓΑΛΛΑΝΟΥ

Μαργκώ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΙΟΠΤΡΑ

Το βιβλίο αυτό είναι προϊόν μυθοπλασίας. Οι ήρωες και οι χαρακτήρες του είναι φανταστικοί. Κάθε ομοιότητα με υλικά πρόσωπα, ονοματεπώνυμα, καταστάσεις και τοποθεσίες είναι τυχαία και συμπτωματική.

Εισαγωγή

Οριάν Εξπρές, 1933

Η μακριά, κατάφωτη αμαξοστοιχία είχε αναπτύξει ταχύτητα εδώ και ώρα, σκίζοντας με τη λάμψη της το πυκνό πέπλο της θεοσκοτεινής νύχτας. *Φαίνεται πως ο μηχανοδηγός έχει βάλει στοίχημα να φτάσει στον προορισμό του αρκετά νωρίτερα απ' ό,τι προβλέπεται*, σκέφτηκε ο άντρας, κοιτάζοντας αφηρημένος έξω από το παράθυρο του πολυτελούς κουπέ, χωρίς να μπορεί να διακρίνει τίποτα. Προσπαθούσε να μείνει ακίνητος, ενώ το βλέμμα του χάιδευε με τρυφερότητα τη γυναίκα που με εμπιστοσύνη ακουμπούσε το κεφάλι της στον ώμο του.

Ο βαθύς αναστεναγμός της τον έβγαλε από την αδράνεια και τύλιξε προστατευτικά το χέρι του γύρω από το λεπτό κορμί της, σφιγγοντάς την απαλά πάνω του. Εκείνη ανασήκωσε το κεφάλι και τον κοίταξε με βλέμμα θολό. Ο άντρας χαμογέλασε.

«Είσαι ασφαλής πια, πίστεψέ το, αγαπημένη μου», της ψιθύρισε καθησυχαστικά.

«Θα ήταν όλα πιο εύκολα αν μπορούσα να ξεχάσω».

Η λεπτή ρυτίδα στο μεσόφρυδό της βάθυνε ακόμα περισσότερο και μια γκριμάτσα θλίψης καμπύλωσε τις γωνίες των χειλιών της.

Σηκώθηκε με κόπο από τον μπλε βελούδινο καναπέ και στάθηκε με την πλάτη γυρισμένη στο παράθυρο, που το πλαισίωναν βαριές, μεταξωτές κουρτίνες. Το σκοτεινιασμένο βλέμμα της έδειχνε πως τη βάραιναν πολλές σκέψεις. Δίπλωσε τα χέρια κάτω από το στήθος της και κοίταξε τον άντρα, που παρακολουθούσε με έγνοια κάθε της κίνηση. Έκανε να πάει πάλι προς το μέρος του, μα παραπάτησε από τον ξαφνικό κλυδωνισμό του τρένου, που την ίδια στιγμή πήρε μια απότομη στροφή, και κρατήθηκε όπως όπως για να μην πέσει.

«Νομίζω πως είναι καλύτερα να ξαπλώσεις, καλή μου», της είπε εκείνος και βρέθηκε με δυο δρασκελιές δίπλα της.

«Δεν έχει νόημα, δεν θα μπορέσω να κοιμηθώ, το ξέρω».

«Δεν πειράζει, ας μην κοιμηθείς».

«Έχεις δίκιο, καλύτερα να ξαπλώσω...»

Στράφηκε και τον κοίταξε γεμάτη ευγνωμοσύνη. Ο άντρας την αγκάλιασε τρυφερά από τους ώμους και την οδήγησε στο κρεβάτι. Παραμέρισε το σατέν κουβερλί, φουφούλιασε τα μαξιλάρια και τη βοήθησε να ξεντυθεί, σκεπάζοντάς τη στη συνέχεια με το πουπουλένιο πάπλωμα.

«Μην ανησυχείς, αγαπημένη μου, από δω και πέρα όλα θα πάνε καλά», τη διαβεβαίωσε, σκύβοντας για να της δώσει ένα ανάλαφρο φιλή στα χείλη.

«Μακάρι», ψέλλισε η γυναίκα σφίγγοντάς του το χέρι.

«Πρέπει να το πιστέψεις. Δεν έχεις πια να φοβάσαι τίποτα και κανέναν. Όλα τα άσχημα πέρασαν, είναι παρελθόν».

«Ναι», συμφώνησε εκείνη διστακτικά.

«Είμαι εδώ, κοντά σου, θα είμαι για πάντα κοντά σου. Αυτό μην το ξεχάσεις ποτέ».

«Σ' ευχαριστώ που υπάρχουν, καλέ μου. Αν δεν ήσουν εσύ, εγώ δεν θα...»

«Σσστ», της είπε γλυκά, σκουπίζοντας με τ' ακροδάχτυλά του ένα δάκρυ που κυλούσε στο μάγουλό της. «Όλα θα τα ξεχάσεις, όπως ένα κακό όνειρο που σβήνει με το πρώτο φως της μέρας. Σου δίνω τον λόγο μου πως έτσι θα γίνει. Πρέπει, όμως, να βοηθήσεις κι εσύ».

«Πώς να βοηθήσω, πες μου. Ακόμα νιώθω τόσο αδύναμη, καλά καλά ούτε να σκεφτώ δεν μπορώ».

«Είναι πολύ εύκολο, καρδιά μου. Αρκεί να κοιτάξεις τα μάτια μου και να πιστέψεις τα λόγια μου. Δεν μπορώ να ζήσω χωρίς εσένα. Αυτό θέλω να πιστέψεις, και τότε θα δεις κι εσύ τη ζωή με άλλα μάτια».

«Θα χρειαστεί χρόνος... Στ' αλήθεια προσπαθώ, αλλά δεν τα έχω καταφέρει. Έφτασα στον πάτο του πηγαδιού και τώρα, σιγά σιγά, πρέπει να ξαναβγώ στο φως. Κάποια πράγματα δεν λησμονιούνται επειδή απλώς το θέλουμε, κι αυτό το ξέρεις καλύτερα από εμένα».

«Το ταξίδι μας μόλις αρχίζει, Μαργκώ. Η ζωή από δω και μπρος μας ανήκει, σ' το υπόσχομαι... Είδες πόσο εύκολο είναι να μου χαμογελάς;»

Η αμαξοστοιχία έκοψε ξαφνικά ταχύτητα και σε λίγο αχνά φώτα φάνηκαν από το τζάμι. Κάποιος ενδιαμέσος σταθμός. Ο μοναχικός ταξιδιώτης που περίμενε στην αποβάθρα ανέβηκε βιαστικά, κι αμέσως μετά ακούστηκε το σφύριγμα της αναχώρησης και το σιδερένιο θηρίο όρμησε ξανά μέσα στη μαύρη νύχτα.

Οι μελαγχολικές σκιές από το απαλό φως του αμπαζούρ άρχισαν να στήνουν με μαεστρία το σκηνικό των αναμνήσεων από τις οποίες η Μαργκώ προσπαθούσε να ξεφύγει.

Όσο κι αν το ήθελε, όμως, δεν μπορούσε να ξεχάσει τα φωτεινά χρώματα της πανέμορφης Σμύρνης και τη χαμένη νιότη της· την Αλεξάνδρεια, που δεν χάρηκε ποτέ· το Παρίσι, όπου για μια στιγμή νόμισε πως άγγιξε την ευτυχία· και, τέλος, την Αθήνα, όπου όλες οι μάσκες έπεσαν και η πραγματικότητα της έδειξε το πιο σκληρό της πρόσωπο.

Αυτό ήταν το δικό της ταξίδι μέχρι τώρα. Για πόσο, άραγε, θα έπρεπε να ζει και να ξαναζεί αυτό το παρελθόν;

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Σμύρνη, 1889-1921

Κεφάλαιο 1

Φραγκομαχαλάς

Η φασαρία του δρόμου είχε κοπάσει εδώ και κάμποση ώρα. Τα πανέμορφα δειλινά της Σμύρνης κρατούσαν, δυστυχώς, ελάχιστα και γρήγορα έδιναν τη θέση τους στη νύχτα, που έπεφτε απότομα στην πολύβουη πόλη.

Οι ελάχιστοι διαβάτες που κυκλοφορούσαν επέστρεφαν βιαστικοί στα σπίτια τους, ενώ ο νυχτοφύλακας, ο πασβάντης όπως τον έλεγαν, είχε ήδη εμφανιστεί στην προκουμαία. Τα μαγαζιά είχαν βάλει τα ξύλινα καλύμματα, τις καπάντζες, στα παράθυρα-βιτρίνες και την ταμπέλα «Κλειστόν» σε περίοπτη θέση στην είσοδο, κι αμέσως μετά ο επάνω όροφος των βερχανέδων, όπως ονομάζονταν οι κατοικίες των εμπόρων, αποκτούσε ξαφνικά ζωή.

Τα γέλια, οι συζητήσεις και, αρκετά συχνά, οι καβγάδες έδιναν κι έπαιρναν, ενώ τραγούδια ξεχύνονταν στα σοκάκια από τα μισάνοιχτα παράθυρα. Τα σουαρέ και οι βεγγέρες, που συχνά τραβούσαν ως αργά τη νύχτα, αποτελούσαν τις πιο συνηθισμένες διασκεδάσεις των κατοίκων του Φραγκομαχαλά, που η κοινωνική ζωή τους ξεκινούσε πάντα μετά το σούρουπο.

Όχι για όλους, σκεφτόταν μελαγχολικά η Μαργκώ, καθώς έραβε με δυσκολία, μία μία, τις πούλιες στο μπούστο

ενός εντυπωσιακού νυφικού. Την επομένη έπρεπε να είναι έτοιμο για να το παραδώσουν στην κυρία Βιργινία, μία από τις καλύτερες πελάτισσές τους, που δεν χωράτεψε· όλοι το ήξεραν αυτό. Σε μία εβδομάδα πάντρευε την κόρη της και ήθελε να το έχει εγκαίρως στα χέρια της. Αυτή, εξάλλου, ήταν η συμφωνία με τη μητέρα της Μαργκώ. «Δεν μου αρέσουν οι εκπλήξεις, Λίλη, ούτε να τρέχουμε την τελευταία στιγμή», της είχε δηλώσει με αυστηρό τόνο.

Η κοπελίτσα ανασήκωσε το κεφάλι και κοίταξε τη μητέρα της, που παιδεύταν κι εκείνη να στολίσει με διάφανες χάντρες τη φαρδιά ζώνη. Ακόμα πιο δύσκολη δουλειά, μιας και το σχέδιο που είχε διαλέξει η νύφη, οι ελληνοπρεπείς μαϊάνδροι, ήθελε μεγάλη δεξιότητα και πιτηδειοσύνη.

«Μας βλέπω απόψε να το ξημερώνουμε, μάνα», είπε μόλις συνάντησε το κουρασμένο βλέμμα της.

«Έχω κατατρυπήσει τα χέρια μου και οι ώμοι μου με πονούν φριχτά. Όσο για τα μάτια μου, μην το συζητάς. Δακρύζουν απ' την κούραση. Αλλά τι να κάνουμε; Αγάντα, Μαργκώ μου, θα το τελειώσουμε απόψε και θα ξεκουραστούμε μετά. Ε, τι λες; Θα αντέξεις, ψυχή μου;»

«Θα αντέξω, μάνα, μη νοιάζεσαι», της απάντησε ήρεμα. *Για εσένα, όμως, ανησυχώ πολύ*, συνέχισε από μέσα της, βλέποντας το κομμένο χρώμα στο πρόσωπο της Λίλη.

Οι δύο γυναίκες αφοσιώθηκαν ξανά καθεμιά στο βελόνι της, με τ' αφτιά τεντωμένα στις μουσικές απ' τα βιολιά που ξεχύνονταν από τον απέναντι βερχανέ. Πάλι γιορτή είχαν οι Βέντηδες. Μετά που αρραβώνιασαν τις δίδυμες, το συνήθιζαν αυτό. Θα ξεσήκωναν κι απόψε τη γειτονιά... *Αλλά καλά είναι να σπάει λίγο η μονοτονία*, συλλογίστηκε η Μαργκώ, καθώς έπιασε να σιγοτραγουδάει τον ζωηρό σκοπό που έπαιζαν οι βιολιτζήδες.

«Στον γάμο σου θα φέρω τους ίδιους μουζικάντηδες κι ακόμα περισσότερους. Θα χαλάσουμε τον ντουινιά», άκουσε να της λέει η Λίλη, χωρίς να πάρει τα μάτια από το κέντημά της. Χαμογελούσε όμως, κι αυτό ήταν το πιο σημαντικό.

«Και θα ράψουμε χιλιάδες πούλιες και χάντρες στο νυφικό μου, ε, μαμάκι;»

«Θα είναι το πιο στολισμένο και το πιο εντυπωσιακό που φόρεσε ποτέ νύφη στη Σμύρνη».

Μάνα και κόρη κοιτάχτηκαν και χαμογέλασαν η μία στην άλλη, ύστερα η Μαργκώ σηκώθηκε κι έτρεξε να πέσει στην αγκαλιά της Λίλη, που αμέσως τη γέμισε με φιλιά. Τα μάτια της είχαν πλημμυρίσει δάκρυα.

«Άντε, μουσίτσα, και με κάνεις να κλαίω. Γύρνα στη δουλειά σου, αλλιώς θα μας πάρει το πρωί. Έχουμε καιρό για τον γάμο σου, μικρή είσαι ακόμα».

Ναι, μικρή ήταν, αλλά τα προξενιά είχαν ήδη αρχίσει να έρχονται και η Λίλη έκανε υπολογισμούς κάθε βράδυ. Κάποια τα είχε απορρίψει ασυζητητί, αλλά σε κάνα δυο είχε βάλει έναν σταυρό δίπλα στα ονόματα. «Αν μπορούν να περιμένουν μέχρι να μεγαλώσει λίγο το κορίτσι μου, να το συζητήσουμε από του χρόνου», απαντούσε στις προξενήτρες, που αμέσως στράβωναν τα μούτρα επειδή θα έχαναν το ρεγάλο τους. «Βρε αθεόφοβες, ούτε τα δεκαπέντε δεν έχει πατήσει ακόμα».

Η αλήθεια, βέβαια, ήταν πως η Μαργκώ καθόλου δεν φαινόταν για δεκαπέντε, μεγαλόδειχνε, κι αυτό η Λίλη δεν το θεωρούσε προσόν, αλλά κουσούρι. Έτσι σκεφτόταν πως, μόλις η μικρή τα έκλεινε, μάλλον θα έπρεπε να την αρραβωνιάσει. Όταν θα ήταν δεκαοκτώ, θα φαινόταν τουλάχιστον είκοσι πέντε, και τότε ποιος θα της χτυπούσε την πόρτα; Κανείς. Όλοι

θα τη θεωρούσαν μια μεγαλοκοπέλα, και στο τέλος θα έμενε στο ράφι. Ίσως έπρεπε ν' αρχίσει να σκέφτεται πιο σοβαρά το μέλλον της κόρης της. Θα μπορούσε να τη λογοδώσει από τώρα, κι ας γινόταν πιο μετά ο αρραβώνας...

Αυτά κι αυτά γυρόφερναν στον νου της καθώς περνούσε τις χάντρες στη ζώνη του νυφικού, ενώ έριχνε πού και πού κλεφτές ματιές στο σγουρομάλλικο κεφάλι της Μαργκώ, κουνώντας με έγνοια το δικό της. Ποτέ της δεν έπαιρνε βιαστικές αποφάσεις, και γι' αυτό δεν μπορούσε να καταλάβει γιατί τον τελευταίο καιρό την ανησυχούσε τόσο πολύ το μέλλον της κόρης της. Ίσως γιατί, εδώ κι έναν μήνα, καμιά προξενήτρα δεν είχε φανεί στο κατώφλι της.

Η Λίλη μεγάλωσε σ' ένα καθολικό ορφανοτροφείο έξω από το Παρίσι και από πολύ μικρή έδειξε τη δεξιότητά της στο κέντημα· μια δεξιότητα που, πριν καλά καλά κλείσει τα δώδεκα χρόνια της, την είχε κάνει περιζήτητη. Οι περισσότερες κυρίες της υψηλής κοινωνίας πήγαιναν στη μονή για να παραγγείλουν τα προικιά για τις κόρες τους, μιας και τα περίτεχνα κεντήματα που κοσμούσαν τα τελειώματα και τα προσκέφαλα δεν ήταν απλώς εντυπωσιακά, αλλά μοναδικά. Έμεναν άφωνες όταν γνώριζαν τη Λίλη, την τεχνίτρα που κρυβόταν πίσω τους· δύσκολα μπορούσαν να πιστέψουν πως εκείνο το μικροσκοπικό κοριτσάκι δημιουργούσε όλα αυτά τα θαύματα, χρησιμοποιώντας απλώς και μόνο τη φαντασία του.

Πολύ σύντομα, κάποιες από αυτές εξέφρασαν την επιθυμία τους στην ηγουμένη να πάρουν τη Λίλη στα αρχοντικά τους. Στην αρχή, εκείνη δεν ήθελε καν να το συζητήσει, γιατί τα χρήματα που έβγαζε η μονή από τη δουλειά του κοριτσιού

ήταν αρκετά, όμως η επιμονή των μεγαλοκυράδων, και μαζί οι δελεαστικές προσφορές που της έκαναν, έκαμψαν σιγά σιγά την αντίστασή της κι άρχισε να της καλαρέσει η ιδέα. Άλλωστε είχε τόσα παιδιά να φροντίσει, και στο τέλος το αποφάσισε. Την παραχώρησε, λοιπόν, έναντι αδρής αμοιβής, στη σύζυγο ενός επιφανούς Γάλλου αριστοκράτη, του μεσιέ Αντρέ-Μισέλ ντε Παλμί. Η Λίλη, δώδεκα μόλις χρόνων, έγινε η προσωπική κεντήστρα της μαντάμ Ντομινίκ και, έναν χρόνο αργότερα, η παραμάννα της νεογέννητης κόρης της, της Σιμόν.

Ο καιρός περνούσε σαν νερό. Ήδη μετρούσαν εννιάμισι χρόνια που η Λίλη ζούσε με τους ντε Παλμί κι εξακολουθούσε να μένει το ίδιο μικροσκοπική, αλλά με το γέλιο στο στόμα και την τσαχπινιά στο βλέμμα. Όλοι στο σπίτι έδειχναν να την αγαπούν και να μην την ξεχωρίζουν από μέλος της οικογένειάς τους.

Σε αυτό το διάστημα είχε βελτιώσει πολύ την τεχνική της. Εκτός από τα κεντήματα στα μεταξωτά σεντόνια και μαξιλάρια και σε όλα σχεδόν τα ασπρόρουχα, στόλιζε επίσης τις πανάκριβες τουαλέτες, τα υποδήματα και τις αραχνοϋφαντες εσάρπες της μαντάμ Ντομινίκ, προκαλώντας τη ζήλια και τον θαυμασμό στις υπόλοιπες κυρίες του κύκλου της. Η ξεχωριστή δουλειά της έκανε τα κεντίδια της να μοιάζουν με στολίδια και όλες είχαν να λένε για τα αριστουργήματα που έφτιαχνε η χρυσοχέρα Λίλη.

Όλα αυτά ως το 1889, οπότε ο κύριός της ορίστηκε διπλωματικός ακόλουθος στη Σμύρνη και η οικογένεια αναχώρησε με πλοίο από τη Μασσαλία, μαζί και η Λίλη.

Ποτέ δεν θα ξεχνούσε την έκπληξη που ένωσε όταν μέσα απ' την αγλή της θάλασσας αχνοφάνηκε η πόλη, που απλωνόταν αμφιθεατρικά ανάμεσα σε δυο βουνοπλαγιές και

κατρακυλούσε σαν ποτάμι στην καταπράσινη κοιλάδα της Μενεμένης. Κι όσο περισσότερο πλησίαζαν προς τη μεγάλη προκυμαία που την αγκάλιαζε περιμετρικά, η αρχική της έκπληξη μετατράπηκε σε θάμβος. Ο ήλιος έπαιζε κρυφτό με τα πανύψηλα δέντρα στους καταπράσινους κήπους, λούζοντας με το χρυσαφένιο φως του τις προσόψεις των πανέμορφων αρχοντικών, ενώ στην προκυμαία ένα πολύχρωμο πλήθος κουνούσε μαντίλια στους επιβάτες του μεγάλου караβιού που έκανε μανούβρες για ν' αράξει ανοιχτά του λιμανιού.

«Αυτή είναι η χλιοτραγουδισμένη Σμύρνη, η πιο όμορφη πόλη του κόσμου, το στολίδι της γης», άκουσε να λέει δίπλα της συγκινημένη μια ηλικιωμένη κυρία, σε μια νέα γυναίκα που την κρατούσε αγκαζέ. «Αχ, κόρη μου, είμαι τόσο ευτυχισμένη που την ξαναβλέπω, που ακόμα κι αν αυτή τη στιγμή κλείσω για πάντα τα μάτια μου, δεν με νοιάζει καθόλου».

Μόλις πέρασαν οι πρώτες μέρες και τακτοποιήθηκαν, οι ντε Παλμί αποφάσισαν να διοργανώσουν μια μεγάλη χοροεσπερίδα για τους επιφανείς κατοίκους της νέας τους πατρίδας. Ήταν μια υπέρλαμπρη δεξίωση που θα έμενε για πάντα αξέχαστη στη Δίλη. Σε τίποτα δεν μπορούσε να συγκριθεί με κάποιες, ελάχιστες, που είχαν δώσει κατά καιρούς στο Παρίσι και ήταν συνήθως μονότονες και βαρετές.

Ορθόδοξοι, καθολικοί, εβραίοι και μουσουλμάνοι τίμησαν με την παρουσία τους τον μεσιέ και τη μαντάμ ντε Παλμί, ενώ οι κυρίες τους, αμέσως μετά, άρχισαν να στέλνουν προσκλήσεις για δείπνα, βεγγέρες ή απογευματινά τσάγια.

Ο πλούτος αυτών των ανθρώπων, που δεν δίσταζαν να τον επιδεικνύουν συνεχώς, ξεπερνούσε κάθε φαντασία. Οι πιο

πλούσιες οικογένειες ήταν εκείνες των Ελλήνων, Αρμενίων και Ευρωπαίων μεγαλεμπόρων, που κατοικούσαν σε εντυπωσιακά αρχοντικά με πολυάριθμο προσωπικό, ταξίδευαν συχνά στην Ευρώπη και δεν έχαναν ευκαιρία να προβάλλουν το κύρος και την εξουσία τους.

Η ανώτερη τάξη έμενε κυρίως στην περιοχή της Μπέλλα Βίστα, στην οδό Προκουμαίας, το Κε, αλλά και στο Παραλλέλι. Τα αρχοντικά τους ήταν φτιαγμένα από πελεκημένη πέτρα και μάρμαρο, με μεγάλα μπαλκόνια, εξωτικούς κήπους και σφυρηλατημένες εξώθυρες. Με το που έμπαινε το καλοκαίρι, η αριστοκρατία μετακόμιζε στα παραθαλάσσια θέρετρα δεξιά κι αριστερά της πόλης: το Γκιοζ-Τεπέ, το Καρατάσι, το Κοζαγάκι, το Κορδελιό, τον καταπράσινο Μπουρνόβα, το Παραδείσι και την πανέμορφη Μπούντζια.

Η μεσαία και η κατώτερη τάξη είχαν πιάσει τον Άνω και τον Κάτω Μαχαλά και οι γειτονιές τους χωρίζονταν ανάλογα με τον Θεό που πίστευε καθένας. Δεν έπρεπε να μπερδεύεται η πίστη του ενός με την πίστη του άλλου, κάτι που όμως δεν ίσχυε για τους πλούσιους και ισχυρούς. Στην περίπτωση τους, κανένα πρόβλημα δεν υπήρχε αν λίγο παρακάτω από το σερράι του μουσουλμάνου τσιφλικά υπήρχε το ανάλογης αίγλης αρχοντικό ενός χριστιανού ή εβραίου εμπόρου.

Στον Άνω Μαχαλά, που απλωνόταν στην πλαγιά του όρους Πάγος, ανάμεσα στα παλιά τείχη και στα ερείπια κάποιας αρχαίας ακρόπολης, έμεναν οι Τούρκοι και οι εβραίοι, ενώ στον Κάτω Μαχαλά ήταν η ελληνική συνοικία του Αγίου Γεωργίου, η αρμένικη του Αγίου Στεφάνου και ο Φραγκομαχαλάς των καθολικών, με τα μεγάλα καταστήματα και τις προξενικές κατοικίες. Λίγο παραέξω από την πόλη βρισκόταν η γειτονιά των Λεβαντίνων, η Πούντα, με κατοίκους Ιταλούς και Μαλτέζους.

Αρκετός φτωχόκοσμος –κυρίως άνθρωποι του μόχθου, μεροκαματιάρηδες– ζούσε στριμωγμένος σε ξυλόσπιτα στις λαϊκές συνοικίες του Αγίου Τρύφωνα, των Ταμπάκιων, των Μορτακιών και του Αγίου Κωνσταντίνου. Αλλά κι αυτοί, οι βιοπαλαιστές του «μπάσο ράγκου», δηλαδή της κατώτερης τάξης, παρά την ανέχεια και τον καθημερινό κάματο, ήξεραν να γλεντούν και να χαίρονται τη ζωή, αφού όλες οι μπακαλοταβέρνες και οι καφενέδες όπου συνήθιζαν να πηγαίνουν μετά το σχόλασμα, είχαν ζωντανή μουσική με αμανέδες, καρσλαμάδες και απτάλικους χορούς.

Η Σμύρνη ήταν ένα μωσαϊκό εθνοτήτων, πολιτισμών και θρησκειών, που συνυπήρχαν, όμως, αρμονικά και ειρηνικά.

Αν και οι κοινωνικές ανισότητες ήταν μεγάλες, δύο στοιχεία ένωναν όλους τους κατοίκους, αφεντικά και εργάτες, ψαράδες και εμπόρους, πλούσιους και φτωχούς. Το πρώτο ήταν η απέραντη αγάπη και η περηφάνια για την πόλη τους. Όπου κι αν βρίσκονταν, μιλούσαν με λατρεία για τη Σμύρνη την πλανεύτρα, την κοσμοπολίτισσα· την πόλη με τα χίλια πρόσωπα, που δεν σε άφηγε να πλήξεις ποτέ. Το δεύτερο ήταν η τεράστια προकुμαία, το Κε. Όλα τα απογεύματα γέμιζε από ένα πολύχρωμο πλήθος χαρούμενων ανθρώπων που έκαναν τον περίπατό τους και στη συνέχεια κάθονταν ν' απολαύσουν τον καφέ και το γλυκό τους στα ευρωπαϊκού τύπου ζαχαροπλαστεία που βρίσκονταν εκεί εν παρατάξει, το ένα δίπλα στο άλλο.

Η κατοικία που παραχωρήθηκε στους ντε Παλμί βρισκόταν στη συνοικία της Μπέλλα Βίστα και κυριολεκτικά την έγλειφε το κύμα. Ήταν ένα πανέμορφο αρχοντικό, δίπλα ακριβώς

σ' εκείνο του Γάλλου πρόξενου, μ' έναν ολάνθιστο κήπο που έφτανε ως την παραλία.

Μέχρι να μπει το σπίτι σε εύρυθμη λειτουργία, στη Λίλη δεν έμενε χρόνος ούτε για να αναπνεύσει. Από την πρώτη μέρα που εγκαταστάθηκαν εκεί, η μαντάμ Ντομινίκ ανέλαβε προσωπικά πλέον τη φροντίδα της κόρης της, Σιμόν, ενώ στη Λίλη, την οποία εμπιστευόταν απόλυτα, ανέθεσε να εκπαιδεύσει το προσωπικό και παράλληλα να εποπτεύει τα πάντα.

Μεγάλη ευθύνη για την άβγαλτη κοπέλα, που ως τότε δεν είχε ανάλογη εμπειρία και στην αρχή αγωνιούσε μήπως δεν τα καταφέρει. Ευτυχώς για εκείνη, οι περισσότεροι υπηρέτες μιλούσαν καλώςίκα τα γαλλικά, κι αυτό τη διευκόλυνε πολύ, γιατί η προσαρμογή στα νέα τους καθήκοντα, κατά τις υποδείξεις της, έγινε σχετικά εύκολα και χωρίς σοβαρά προβλήματα. Έτσι, σε πολύ σύντομο διάστημα τα πάντα δούλευαν ρολόι στο καινούριο νοικοκυριό των ντε Παλιμί.

Η Λίλη είχε φορτωθεί πολλά. Η ρουτίνα που ως τότε είχε συνηθίσει, αποτελούσε πλέον μακρινό παρελθόν, μιας και τώρα ήταν απασχολημένη με χίλια δυο διαφορετικά πράγματα. Παρ' όλα αυτά ένιωθε πολύ καλύτερα και σίγουρα πιο ευτυχισμένη από την περίοδο που ζούσαν στο Παρίσι.

Οι άνθρωποι στη Σμύρνη ήταν πρόσχαροι, ομιλητικοί, και η πόλη ηλιόλουστη τον περισσότερο καιρό. Καθημερινά σχεδόν έκανε τη βόλτα της ανάμεσα στα λουλούδια και στα φρουτόδεντρα του κήπου, ενώ στη συνέχεια κατέβαινε στην ακρογιαλιά και τσαλαβουτούσε με απόλαυση στα διάφανα νερά της θάλασσας, που μέχρι τότε δεν την είχε δει ούτε στ' όνειρό της.

Αυτό, βέβαια, αποτελούσε ένα μικρό διάλειμμα στην καθημερινότητά της, αφού οι δουλειές της ήταν πολύ περισσότερες

απ' ό,τι παλιά και οι υποχρεώσεις της είχαν αυξηθεί. Η μαντάμ Ντομινίκ, ανασφαλής όσο ποτέ, ζητούσε τη γνώμη και τη βοήθειά της για το καθετί, και η Λίλη, αναγκαστικά, έτρεχε διαρκώς μια για το ένα και μια για το άλλο.

Οι χοροεσπερίδες, οι βεγγέρες και πολλές άλλες κοσμικές εκδηλώσεις έδιναν κι έπαιρναν, το ίδιο και τα απογευματινά τσάγια, οι έξοδοι στα εστιατόρια και ζαχαροπλαστεία, οι εξορμήσεις στις πανέμορφες εξοχές και οι πάμπολλες φιλανθρωπικές βραδιές. Η Λίλη, πολύ συχνά, ξημερωνόταν πάνω στο βελόνι για να προλάβει να τελειώσει το φιλοκέντημα σε μία ακόμα τουαλέτα της μαντάμ Ντομινίκ ή να φροντίσει με τέτοιο τρόπο τα αξεσουάρ της, ώστε κάθε φορά να φαίνονται διαφορετικά.

Παράλληλα, η μικρή της κυρία, η Σιμόν, που είχε κλείσει ήδη τα δέκα, έπρεπε ν' αρχίσει να μπαίνει σιγά σιγά στα καθήκοντα της δεσποσύνης, για τα οποία ορίστηκε να την προετοιμάσει η Λίλη. Και σαν να μην έφταναν όλα αυτά, καθημερινά οι δυο τους έκαναν εντατικά μαθήματα ελληνικών, που, όπως είχε απαιτήσει η μαντάμ Ντομινίκ, ως το τέλος του καλοκαιριού θα έπρεπε να τα μιλούν φαρσί.

Κατά τα άλλα, τίποτα δεν διατάρασσε τη γαλήνη και την ηρεμία στο χρυσό κλουβί όπου ζούσε τρισευτυχισμένη η οικογένεια.

Οι μέρες περνούσαν πολύ γρήγορα και οι μήνες γίνονταν χρόνια, ίδια πάντα κι απaráλλακτα για τη Λίλη... ή έτσι, τουλάχιστον, νόμιζε. Ταγμένη να υπηρετεί τους ντε Παλμί και να ικανοποιεί κάθε επιθυμία τους, δεν προλάβαινε να συνειδητοποιήσει πως ο αμείλικτος χρόνος είχε αρχίσει ήδη να βαραίνει τις πλάτες της.

Είχαν κλείσει πέντε ολόκληρα χρόνια από τη μέρα που έφτασαν στη Σμύρνη, όταν ξαφνικά, το 1895, ανατράπηκαν τα πάντα. Σαν κεραυνός εν αιθρία έπεσε η είδηση που έφερε τα πάνω κάτω στην οικογένεια του Γάλλου διπλωμάτη, η οποία μάζεψε άρον άρον τα πράγματά της κι επέστρεψε στη Γαλλία... αλλά αυτή τη φορά χωρίς τη Λίλη και τη Σιμόν. Ο Αντρέ-Μισέλ και η Ντομινίκ ντε Παλμί έφυγαν μόνοι τους!

Εκείνο το πρωί, η Σιμόν ξύπνησε πολύ άρρωστη, με μάτια κατακόκκινα και αφόρητο πόνο στον λαιμό. Δεν μπορούσε καν να μιλήσει. Γρίπη διέγνωσε ο γιατρός που έφεραν εσπευσμένα στο σπίτι και συνέστησε να μείνει στο κρεβάτι και να πίνει ζεστά ροφήματα. Ούτε συζήτηση να συνοδεύσει τη μητέρα της στο φιλανθρωπικό σουαρέ που είχε οργανώσει το Γαλλικό Προξενείο, όπου η παρουσία της μαντάμ Ντομινίκ ήταν επιβεβλημένη.

Έτσι υποχρεώθηκε η Λίλη ν' αναλάβει αυτόν τον ρόλο, αφήνοντας τη δεκαπεντάχρονη Σιμόν στη φροντίδα του υπόλοιπου προσωπικού. Άλλωστε, όπως τους είχε διαβεβαιώσει ο γιατρός, η κατάστασή της δεν γεννούσε ανησυχία.

Όταν επέστρεψαν νωρίς το βράδυ, η Σιμόν είχε εξαφανιστεί. Αρχικά επικράτησε πανικός, μέχρι που η μαντάμ βρήκε πάνω στο σεκρετέρ της ένα γράμμα από την κόρη της, κι αμέσως η αρχική ανησυχία και ο φόβος για τη ζωή της μετατράπηκαν σε απροσμέτρητη οργή. Η μικρή το είχε σκάσει με τον αγαπημένο της, έναν νεαρό Αρμένι, βοηθό του γραμματικού του πατέρα της.

Κανείς δεν είχε πάρει χαμπάρι το παραμικρό, κανείς δεν μπορούσε να καταλάβει πώς οργανώθηκε η φυγή, και καθώς περνούσαν οι μέρες και δεν τους έβρισκαν πουθενά, η Λίλη θεωρήθηκε υπεύθυνη για όλα. Έγινε μεμιάς το εξιλαστήριο θύμα.

Η μαντάμ Ντομινίκ την κατηγορήσε πως δεν πρόσεχε όσο έπρεπε τη Σιμόν και ότι την ενθάρρυνε σε αυτή τη σχέση, κάνοντας τα στραβά μάτια. Το χειρότερο, όμως, ήταν ότι πίστευε ακράδαντα πως μαζί είχαν επινοήσει το κόλπο της αρρώστιας, ώστε η κόρη της να μείνει αναγκαστικά στο σπίτι και να τεθεί σε εφαρμογή το σχέδιο της απαγωγής.

Η Λίλη έκλαψε, παρακάλεσε, ορκίστηκε, όμως κανείς δεν φάνηκε να την πιστεύει. Τότε κατάλαβε πως οι μέρες της στους ντε Παλμί ήταν μετρημένες. Αλλά και η ίδια, με όλα αυτά που είχαν ειπωθεί εναντίον της, δεν ήθελε να μείνει πλέον μαζί τους. Ήταν πολύ στενοχωρημένη που ένα από τα πιο σημαντικά κεφάλαια της ζωής της είχε αυτή την άσχημη κατάληξη, αλλά δεν μπορούσε να κάνει τίποτα πια. Τα πράγματα είχαν πάρει τον δρόμο τους.

Πάνω στην εβδομάδα, κι ενώ εκείνη είχε ήδη απολυθεί, εντοπίστηκε επιτέλους η Σιμόν, μαζί με τον σύζυγό της, αφού οι δύο νέοι, στο μεταξύ, είχαν προλάβει να παντρευτούν. Οι ντε Παλμί έγιναν έξω φρενών. Ακούστηκε πως στο σπίτι δεν έμεινε τίποτα όρθιο και πως οι φωνές της μαντάμ Ντομινίκ σήκωσαν στο πόδι όλη την Μπέλλα Βίστα. Την άλλη μέρα κάλεσαν συμβολαιογράφο και αποκλήρωσαν τη μοναχοκόρη τους, ενώ το αμέσως επόμενο βήμα τους ήταν η αναχώρησή τους από τη Σιμόρνη. Είχε ξεσηκωθεί τέτοιο σούσουρο, που και να ήθελαν, δεν μπορούσαν να μείνουν άλλο. Όλος ο κόσμος τους συζητούσε, κι εκείνοι, καταντροπιασμένοι, ετοιμάζονταν πυρετωδώς να πάρουν το πρώτο καράβι που έφευγε για τη Γαλλία.

Ευτυχώς, η Λίλη είχε καταφέρει, όλα αυτά τα χρόνια, να κάνει ένα αρκετά καλό κομπόδεμα, κι έτσι αποτόλμησε ένα καινούριο ξεκίνημα στην πόλη που της είχε κλέψει την

καρδιά. Φυσικά και δεν ήταν καθόλου εύκολο, όμως δεν είχε επιλογές. Έπρεπε πάση θυσία να σταθεί στα πόδια της.

Τον πρώτο καιρό νοίκιασε ένα δωμάτιο σε μια μικρή πανσιόν στον Φραγκομαχαλά και ξεκίνησε να δουλεύει, για πενταροδεκάρες, σε μία από τις πιο ονομαστές κεντήστρες της Σμύρνης. Πολύ σύντομα αναγνωρίστηκε η δεξιότητά της και οι παραγγελίες πολλαπλασιάστηκαν. Ωστόσο η πίεση που δεχόταν από την αφεντικά της ήταν μεγάλη. Μέρα τη μέρα τη φόρτωνε με ολοένα και περισσότερη δουλειά, αναγκάζοντάς τη να δουλεύει ακόμα και τα βράδια, ενώ παράλληλα αρνιόταν κατηγορηματικά να συζητήσει μαζί της την αύξηση του πενιχρού μισθού της.

Αυτή η συνεργασία ήταν αδύνατον να προχωρήσει για πολύ, αφού συνεχώς υπήρχαν γκρίνιες και μούτρα, κάτι που η Λίλη δεν άντεχε. Έτσι αποφάσισε ν' αλλάξει τελείως τη ζωή της και να πάρει οριστικά την τύχη στα χέρια της.

Μια ωραία πρωία έφυγε από το μίζερο δωμάτιο της πανσιόν και μετακόμισε σ' ένα σπιτάκι λίγο παραπάνω, ξεκινώντας να δουλεύει μόνη της. Σε λίγο καιρό έγινε περιζήτητη και είχε τόση πελατεία, που αναγκάστηκε να πάρει βοηθό. Πολύ σύντομα όλη η Σμύρνη άρχισε να μιλάει για τη Γαλλίδα και τα αριστουργήματα που έφτιαχναν τα χέρια της. Η πελατεία της μεγάλωσε κι άλλο, πήρε ακόμα μία βοηθό, όμως και πάλι η δουλειά έβγαινε με δυσκολία, κι έτσι αναγκαζόταν να ξημεροβραδιάζεται η ίδια πάνω στο βελόνι, για να είναι στην ώρα τους έτοιμες οι παραγγελίες.

Πέρασαν κι άλλα χρόνια, γεμάτα κούραση και ξενύχτι. Η Λίλη το συνειδητοποίησε απρόσμενα όταν άλλαξε η

δεκαετία και μπήκε το 1900 μέσα σε χορούς, βεγγαλικά και καθημερινούς εορτασμούς. Τότε μόνο κάθισε και υπολόγισε την ηλικία της, διαπιστώνοντας με τρόμο ότι είχε κλείσει προ πολλού τα τριάντα και κόντευε πια να κλείσει τα τριάντα τρία. Τα νιάτα της είχαν περάσει ανεπιστρεπτί.

Χωρίς να το πολυσκεφτεί, την άλλη μέρα κιόλας κάλεσε την πιο πετυχημένη προξενήτρα της Σμύρνης, την Καλλιόπη, και της είπε να ψάξει να της βρει έναν σύζυγο υγιή και σοβαρό. Δεν είχε καμία άλλη απαίτηση.

Λίγες μέρες αργότερα, δέχτηκε την πρόταση για τον Θανάση Δουλγέρη, έναν άτεκνο χήρο. «Είναι караβομαραγκός», της είπε η Καλλιόπη, «φτωχός, μα τίμιος και αξιοπρεπής. Καλός δουλευτής, δεν θα πεινάσεις ποτέ...» της τόνισε, αλλά τη Λίλη καθόλου δεν την ένοιαζε αυτό. Η ίδια είχε τη δουλειά της, που αβγάταινε καθημερινά, και μαζί αρκετούς παράδες στην άκρη. Το μόνο που της έλειπε, και το ήθελε απεγνωσμένα, ήταν ένα παιδί.

Απάντησε «ναι» στην Καλλιόπη και για άλλη μία φορά άλλαξε ριζικά τη ζωή της. Αμέσως μόλις έμαθε πως πουλιόταν ο βερχανές του Αντουάν, ενός εμπόρου αρωμάτων, έσπευσε να τον αγοράσει, δίνοντας όλες τις οικονομίες της. Οι κληρονόμοι του της έβαλαν το μαχαίρι στον λαιμό. Ήταν ανένδοτοι για την τιμή που ζητούσαν. «Δεν πρόκειται να δεχτούμε παζάρια», της μήνυσαν. «Ούτε μισή λίρα». Έτσι, επειδή δεν της έφταναν τα χρήματα, υποθήκευσε τον βερχανέ και πήρε δάνειο από την τράπεζα του Ασημάκη Αγγελίδη, ενός από τους πιο πλούσιους Έλληνες της Σμύρνης.

Τόσα χρόνια είχαν περάσει κι ακόμα ξεπλήρωνε αυτό το δάνειο, γιατί τα πράγματα δεν ήρθαν όπως τα υπολόγιζε...

Ο Θανάσης Δουλγέρης ήταν πρᾶος ἄνθρωπος. Πέρα ἀπὸ τὴ βαρκούλα του καὶ δυο τρία ποτηράκια ρακὶ στον καφενέ, δὲν ἤθελε τίποτα παραπάνω. Ἀν καὶ μᾶστορας ἀπ' τοὺς λίγους, δούλευε μόνος του στον ταρσανά, κι ἔτσι ὅλες οἱ δουλειές που ἀναλάμβανε πῆγαιναν πίσω, με ἀποτέλεσμα τὰ χρήματα που ἐβγαζε νὰ φτάνουν ἴσα γιὰ τον ἐπιούσιο. Δὲν σκοτιζόταν γι' αὐτό, τὴν ησυχία του ἤθελε καὶ τὴν ἐβρίσκει κάθε φορὰ που ἐπαιρνε τὴ βάρκα του καὶ ἀνοιγόταν στο Αἰγαίو. Ἐκεῖ μποροῦσε νὰ πει καὶ νὰ κλάψει με τὴν ψυχὴ του.

Κόντευε τὰ πενήντα, ὅμως ἀκόμα θρηνοῦσε τὸν μεγάλο ἔρωτα τῆς ζωῆς του, τὴ Θεανώ, τὴν πρώτη του γυναῖκα, που εἶχε πεθάνει ἀπὸ φυματίωση· ἀπὸ κει καὶ μετὰ, τὸν εἶχε πάρει ἡ κάτω βόλτα. Χατίρι ἔκανε στὴ μάνα του, τὴν κυρα-Μαργαρίτα, νὰ ξαναπαντρευτεῖ, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ τὴν ευχαριστήσῃ. Εἶχε βαρεθεῖ νὰ τὴν ἀκούει νὰ του λέει κλαψουρίζοντας πως, πρὶν κλείσει τὰ μάτια τῆς, ἤθελε νὰ ταχαρίσει ἓνα ἐγγόνι στα γόνάτᾱ τῆς. Ἔτσι, ὅταν ἔμαθε πως ὁ γιος τῆς τὰ συμφώνησε με τὴ Γαλλίδα, πέταξε στα οὐράνια ἀπ' τὴ χαρὰ τῆς.

Ἡ κυρα-Μαργαρίτα, ὅμως, δὲν πρόλαβε νὰ ταχαρίσει κανένα ἐγγόνι, γιὰτί, πρὶν ἀκόμα μείνει ἐγκυος ἡ Λίλη, ἐγκατέλειψε ξαφνικά τὰ ἐγκόσμια. Ἀλλὰ οὔτε καὶ ὁ Δουλγέρης πρόλαβε νὰ δει τὴν κόρη του. Χάθηκε μαζί με τὴ βαρκούλα του ἓνα πρωινὸ που ἡ θάλασσα σήκωσε ξαφνικά κύματα βουνό. Τὸν κράτησε στα βάθη τῆς, σβήνοντας μεμιάς ὅλους τοὺς καημοὺς του.

Τρεῖς μῆνες ἀργότερα, τὸν Ιούλιο του 1902, γεννήθηκε ἡ Μαργαρίτα, ἡ Μαργκῶ, ὅπως τὴν ονόμασε ἡ Λίλη ἀπ' τὴν ἀρχὴ κιόλας τῆς ἐγκυμοσύνης τῆς, ἀπόλυτα σίγουρη πως τὸ μωρὸ που κυοφοροῦσε ἦταν κορίτσι. Τὴ λάρτρευε πρὶν ἀκόμα γεννηθεῖ. Ἄλλωστε, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν κόρη τῆς, δὲν εἶχε

ποτέ κανέναν δικό της άνθρωπο στον κόσμο, ούτε καν τον άντρα της.

Ο σύντομος γάμος τους δεν είχε δημιουργήσει καμία αίσθηση οικειότητας μεταξύ τους. Εξάλλου δεν βλέπονταν και πολύ, αφού εκείνος έφευγε χαράματα από το σπίτι και γυρνούσε αργά το βράδυ. Αλλά και όταν βρίσκονταν μαζί, οι σιωπές τους ήταν ατέλειωτες, δεν είχαν τίποτα να πουν, καθένας αποτραβιόταν στον κόσμο του και κρατούσε τις σκέψεις για τον εαυτό του, χωρίς ποτέ να δώσουν την ευκαιρία ο ένας στον άλλο να γνωριστούν καλύτερα. Τους αρκούσε η συμπάθεια που ένιωθαν, όσο για το ερωτικό τους σμιξίμο, αραιά και πού, δεν τους πρόσφερε καμία χαρά. Εκείνος, πάντα ζαλισμένος από το ρακί, ήταν χαμένος στη θλίψη και στις αναμνήσεις του κι απλώς διεκπεραιώνει το καθήκον του, ενώ η Λίλη το μόνο που ήθελε ήταν να μείνει έγκυος.

Έτσι, τουλάχιστον, πίστευε. Όταν, όμως, ο Δουλγέρης χάθηκε στη θάλασσα, διαπίστωσε με έκπληξη πως πόνεσε πολύ, τον έκλαψε με την καρδιά της και μετάνιωσε πικρά που ποτέ δεν του είχε απλώσει το χέρι της για παρηγοριά. Ένωθε ενοχές και για μεγάλο διάστημα την έτρωγε το μαράζι που δεν είχε προσπαθήσει να τον πλησιάσει περισσότερο και να τον κάνει να της ανοίξει την καρδιά του.

Τον πρώτο καιρό μετά τη γέννηση της κόρης της, η Λίλη περιόρισε πολύ τις ώρες που δούλευε, για να βρίσκεται όσο το δυνατόν περισσότερο κοντά της. Όχι, βέβαια, πως την αποχωριζόταν ποτέ, πάντα δίπλα της την είχε, αλλά με τη δουλειά δεν τη χόρταινε όσο ήθελε. Έτσι, όταν η μικρή κόντευε πια να χρονίσει, αποφάσισε να αναθέσει ακόμα περισσότερα στις δύο

βοηθούς της και η ίδια, νωρίς νωρίς το απόγευμα, έπαιρνε τη Μαργκώ και ανέβαινε στο επάνω σπίτι. Τα παιχνίδια και τα γέλια τους αναστάτωναν τον μαχαλά, ενώ τα ναναρίσματα που ακολουθούσαν έκαναν τους περαστικούς να κοντοστέκονται συγκινημένοι κάτω από το παραθύρι της κεντήστρας.

Η Μαργκώ ήταν η ζωή της, το φως των ματιών της.

Κεφάλαιο 2

Ο Φραγκομαχαλάς, η συνοικία όπου έμεναν η Λίλη με την κόρη της, ξεκινούσε από το τέλος της εντυπωσιακής προκυμαίας της Σμύρνης και εκτεινόταν βόρεια, με χαρακτηριστικό γνώρισμα τις μικρές προβλήτες που εισχωρούσαν μέσα στη θάλασσα και τους βερχανένδες με τις κεραμοσκεπές και τα ξύλινα κλειστά μπαλκόνια. Μαγαζί από κάτω, σπίτι από πάνω.

Όλοι οι βερχανένδες ήταν κατασκευασμένοι με τον ίδιο ακριβώς τρόπο, στο μόνο που διέφεραν ήταν το μέγεθος. Ο βερχανές της Λίλης ήταν από τους πιο μικρούς που υπήρχαν τριγύρω, αλλά είχε ένα σημαντικό πλεονέκτημα: βρισκόταν σε μια γειτονιά ακριβώς πίσω από την Ευρωπαϊκή Οδό, το Παραλλέλι, όπως έλεγαν οι Σμυρνιοί τον πιο εμπορικό και πιο πολυσύχναστο δρόμο της πόλης.

Εκεί ήταν συγκεντρωμένα τα καλύτερα εμπορικά καταστήματα, όπως το Μπον Μαρσέ, το Λούβρο, ο Ξενόπουλος, το Ορόσιντ-Μπακ, το Μικρό Λούβρο, το κοσμηματοπωλείο του Κατραμόπουλου, οι δαντέλες του Γεωργιάδη, το καπελάδικο του Μουτάφη, τα γουναρικά του Παπαθωμά και πολλά ακόμα, το ένα δίπλα ή απέναντι από το άλλο, με πελατεία

τους Σμυρνιούς που φουσούσαν τον παρά. Όλοι αυτοί οι άνθρωποι που μπαινόβγαιναν καθημερινά εκεί δεν είχαν καμία σχέση με τον λαό που έμενε στις φτωχογειτονιές, καθώς η δυτικότροπη συμπεριφορά και ομιλία τους κάθε άλλο παρά Ανατολή θύμιζε.

Στους δρόμους γύρω από το Παραλλέλι απλώνονταν τα πιο ταπεινά μαγαζιά, ανάμεσά τους και το μαγαζί της Λίλη. Στο ισόγειο ήταν το εργαστήριό της κι ένα καλόγουστο σαλονάκι όπου δεχόταν τις πελάτισσες, ενώ παραπίσω υπήρχε μια μικρή αποθήκη για τα υλικά της τέχνης της και μια κουζίνούλα από την οποία ξεκινούσε η στενή ξύλινη σκάλα που συνέδεε τον κάτω με τον επάνω όροφο. Τα δύο παράθυρα με το φαρδύ εσωτερικά περβάζι, δεξιά κι αριστερά της εισόδου, τα είχε μετατρέψει σε βιτρίνες, με δείγματα από τις δημιουργίες της.

Ο βερχανές της δεν ήταν και ο καλύτερος της γειτονιάς· ήθελε πολλές επισκευές και επιδιορθώσεις, αφού από τη μέρα που τον αγόρασε, κανείς μάστορας δεν είχε μπει μέσα. Η στέγη έσταζε από παντού, η καμινάδα ήταν μισογκρεμισμένη, όσο για τον κάτω όροφο, η υγρασία είχε γεμίσει με μπαλώματα τους τοίχους και, για να μη φαίνονται, τους κάλυπτε με πολύχρωμα υφάσματα.

Πολλά πράγματα ήθελαν αλλαγή. Τα κιλίμια ήταν χιλιομανταρισμένα και τα περισσότερα έπιπλα παλιά και σαρακοφαγωμένα. Χρειαζόταν αρκετά χρήματα για να τα αντικαταστήσει και να φέρει το σπίτι σε μια σειρά· χρήματα που δεν είχε, γιατί με το δάνειο και τους τόκους που πλήρωνε κάθε μήνα, συν όλα τα υπόλοιπα έξοδα, δεν της περίσσευε γρόσι. Φοβόταν πως, αν δεν έβρισκε λύση, κάποια μέρα θα έπεφτε το σπίτι στο κεφάλι τους... ο Θεός να φυλάει.

Ας μεγαλώσει λίγο η Μαργκώ και μετά θα δω τι θα κάνω, αποφάσισε στα πρώτα γενέθλια της κόρης της. Όμως το ίδιο ακριβώς είπε και την επόμενη, αλλά και τη μεθεπόμενη χρονιά, που τα πράγματα είχαν δυσκολέψει ακόμα περισσότερο. Η δουλειά της είχε πέσει πολύ, και αιτία γι' αυτό ήταν τα όμορφα πράγματα που έφερναν τα μεγάλα καταστήματα από τα *Παρίσια* της Ευρώπης. Μπορεί να μην ήταν χειροποίητα όπως τα δικά της, αλλά ήταν καλοδουλεμένα, φινετσάτα και, το σπουδαιότερο, ξενόφερτα. Έτσι, σταδιακά, η πελατεία της άρχισε να περιορίζεται στις κυρίες χαμηλότερων εισοδημάτων.

Προσπάθησε αρκετά, βελτίωσε ακόμα περισσότερο την τεχνική της, φτιάχνοντας ξεχωριστές δημιουργίες, αλλά το αποτέλεσμα ήταν μηδαμινό. Έτσι αναγκάστηκε να απολύσει τη μία από τις βοηθούς της, ενώ πολύ σύντομα την εγκατέλειψε και η άλλη για ένα αφεντικό που θα της πλήρωνε το μηνιάτικο στην ώρα του. Με το ζόρι τα έφερνε πλέον βόλτα, ενώ έρχονταν φορές που δυσκολευόταν ακόμα και για τα καθημερινά.

Πριν τρία χρόνια είχε καταφέρει να επισκευάσει όπως όπως τη στέγη του σπιτιού, αλλά κι αυτό κόβοντας από το φαί τους. Όχι βέβαια πως έγινε κάποια σπουδαία δουλειά: ίσα για να περιορίσει κάπως τις λεκάνες και τις κατσαρόλες που κάθε χειμώνα σκόρπιζε εδώ κι εκεί για να μαζεύει τα νερά.

Η Μαργκώ ήταν συνεχώς κοντά της. Τόσο μικρή ακόμα, αλλά είχε άποψη για όλα, και μάλιστα αρκετά συχνά της έδινε ιδέες, κυρίως για τους χρωματικούς συνδυασμούς, που πάντα μπέρδευαν τη Λίλη. Πολλές φορές αναγκαζόταν να ξηλώνει ολόκληρα κεντήματα μόνο και μόνο για να ταιριάξει καλύτερα τις κλωστές της.

Η μικρή χαιρόταν που βοηθούσε τη μητέρα της, ενώ παράλληλα ήθελε να φτιάχνει και δικά της σχέδια. Έτσι η Λίλη της έδινε χάντρες, κορδόνια, πούλιες, φτερά και κορδέλες, προτρέποντάς τη να στολίζει κυρίως καπέλα ή γάντια. Αλλά η Μαργκώ δεν έμεινε σε αυτά, και κάποια μέρα έφτιαξε ένα βραχιολάκι με στριφτό κορδόνι, κεντώντας το αρμονικά με φιλές, χρωματιστές χάντρες.

Η Λίλη έμεινε άναυδη μόλις το είδε. Γεμάτη περηφάνια το πέρασε στο χέρι της κόρης της, γεμίζοντάς τη με φιλιά. Το γεγονός αυτό της έδωσε αμέσως μια καλή ιδέα. Θα μπορούσε, μαζί με τα στολισμένα καπέλα, τα γάντια και τις τσάντες, να φτιάχνει και να πουλάει, επίσης, καλόγουστα κοσμήματα.

Τις επόμενες μέρες, κολιέ, βραχιόλια και καρφίτσες απλώθηκαν στις δύο μικρές βιτρίνες, όμως έμεναν εκεί, απούλητα, να θαμπώνουν από τη σκόνη του χρόνου που περνούσε ανελέητος. Η πλούσια πελατεία που είχε παλιότερα δεν επέστρεψε ποτέ στο μαγαζί της, την είχε εγκαταλείψει οριστικά. Οι μεγαλοαστές κυρίες της Σμύρνης δεν καταδέχονταν πια να διαβαίνουν το κατώφλι της, ενώ οι λογαριασμοί άρχισαν να σωρεύονται.

Όσο και αν μετρούσε και ξαναμετρούσε τα καθημερινά έσοδά της, διαπίστωνε με τρόμο πως τα έξοδα πάντα υπερτερούσαν.

Τη μέρα που Μαργκώ έκλεισε τα έξι της χρόνια, η Λίλη συνειδητοποίησε ότι δεν θα άντεχε ακόμα για πολύ.

Από το πρωί εκείνης της μέρας, μαύρες σκέψεις την τυραννούσαν και δεν την άφηναν σε ησυχία. Αφορμή ήταν το χαρτί του φωταερίου, που το χρωστούσε από την προπερασμένη χρονιά, και το οποίο της έφερε ο υπάλληλος πριν καλά καλά προλάβει να σηκώσει τις καπάντζες του μαγαζιού.